

26.78x33.1	1/2	16	עמוד	השבוע	10/05/2024	90186794-4
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציורו - 80790						

נדב שרגאי

מתערבבים זה בזה

השנה אנו ב"קום המדינה" השני, ותשפ"ד היא תש"ח החדשה. הזיכרון השנה יכסה הכל כמו ים, אפילו בליל התקדש חג, ואיש לא ילחץ על "כפתור השמחה", וימי הזיכרון והעצמאות יהיו בעצם יום ארוך אחד, בלתי ניתן להפרדה

1. התנערי מעבר קומי

יש זיכרון ויש זיכרון. זה של השנה הוא נוכח וחדש ומבעבע. הוא לא מה שהיה, אלא מה שהוזה. הוא טרם הספיק להתיישן לכדי זיכרון. ריח המוות והשריפה בעוטף ותמונות הזוועה שרק אל מקצתן נחשפנו הם מציאות נוכחית, ולא עבר. זיכרון בזמן אמת. היינו כבר במקום דומה בימי הזיכרון לחללי מערכות ישראל, במלחמת יום כיפור ובאינתיפאדה השנייה, וכמובן – מייד לאחר הקמת המדינה, עוד בטרם נקבע רשמית יום הזיכרון.

אולי על ימים כאלה כתב פעם יהודה עמיחי: "הארץ מחולקת למחוזות הזיכרון וגלילי התקווה, ותושביהם מתערבבים אלה עם אלה". אולי על רגעי עים דומים לאלה הוא כתב שהארץ היא "ארץ חבילה, והיא קשורה היטב... והיא קשורה חזק והחוטים לפעמים מכאיבים". אלא שהשנה הזאת החוטים מכאיבים כל העת, ולא רק לפעמים, כי טרם התרחקנו, אפילו מעט, כדי שנוכל להתחיל להיזכר. אנו עדיין באירוע.

גם בשנים רגילות – אם בכלל יש כאלה אצלנו – הרגע המיוחד והיחיד הזה, רגע המעבר בין יום הזיכרון ליום העצמאות, הוא מעבר חד, דואלי, בלתי מובן לכאורה; תפנית קשה ופתאומית, בין תוגה ואבל וזיכרון לבין שמחה מתפרצת ולב שעולה על גדותיו ברגשות תודה. אלא שהשנה איש לא ילחץ על כפתור השמחה, ושני הימים הללו, זיכרון ועצמאות, יהיו בעצם יום ארוך אחד ובלתי ניתן להפרדה.

לא יום הזיכרון ויום העצמאות, אלא יום הזיכרון והעצמאות. "יומא אריי-כתא", שיימשך 48 שעות. כי השנה הרי אי אפשר באמת להפריד בין השני, ורק ציווי אחד יהדרה באזונו, מתוך פיוט עתיק, "לכה דודי" של רבי שלמה אלקבץ: "התנערי מעפר קומי, לבשי בגדי תפארתך עמי", או בשפתו של ספר יחזקאל: "ברמיך חייו" זו תביעה לא קלה מעצמנו, והיא דורשת מרבים שינוי תודעתי.

2. הנורמליות הוכחה כחסרת שחר

ד"ר יעקב הרצוג כתב לפני שנים רבות שמדינת ישראל היא בגדר פרי-דוקס. הרצוג האמין שהמושג "עם לברד ישכון" הוא המצב הטבעי של עם ישראל. "הנורמליות", כך גרס, "הוכחה כחסרת שחה. זו מדינה השרויה באי-מונה, והאמונה שרויה ביסודותיה. מדינה החיה בהווה, חיותה בהווה, וזכותה בהווה, אבל הכל נובע מן העבר".

הרצל ופינסקר והוגים ציונים אחרים ראו את הדברים מעט אחרת. הם ביקשו להאמין שהקמת מדינה יהודית תנרמל את משפחת העמים ותצמצם את האנטישמיות, ואף תביא לסיומה. זו היתה אמונה תמימה, נאיבית. אפילו הגדולים שבטועים ובמטעים בתוכנו, שהבאישו שנים את שם ישראל בעולם, אלה שהצטיינו בשנאת העצמי, נוכחים בימים אלה שהרצוג צדק: הנורמליות ביחס אלינו הוכחה כחסרת שחה. המצב הישראלי הוא המצב היהודי, ולהפך. הניסיון הנאיבי להפריד בין השניים, להכשיר את היהודי ולשקק את הישראלי והציוני, אינו אלא אשליה.

האנטישמיות ושנאת ישראל מקננות בדמם של נוצרים ומוסלמים ברחבי העולם, לעיתים כחיידק רדום ולעיתים כחיידק פעיל. מנקודת מבטה של האנטישמיות החדשה ישנה, עצם קיומה של ישות יהודית ריבונית הוא טעות היסטורית, ויש לתקנה באמצעות ביטולה בכל תחום וגבול שהוא – from the river to the sea (מהנהר ועד לים). מדינת היהודים היא הבעיה, ולכן יש להעבירה מן העולם.

כיצד אנו אמורים לחיות עם הידיעה המתחדשת הזאת, שהתיישנה רק בד"מיוננו? התשובה לכך היתה ועודנה עצם המשך קיומה של המדינה היהודית, שאת עצמאותה, למרות הכל, נציין גם השנה. או במילותיו של אחד ממשוררי התחייה שלנו, דוד שמעוני: "אף על פי כן ולמרות הכל, ארץ ישראל". ליהודים יש היום ארמה וריבונות, נשק וצבא חזק, עוצמה כלכלית ומדעית,

ובעיקר – אמונה בצדקת הדרך והחלטה נחושה להמשיך להתקיים כאן, כמו-לדת, בארץ חמדת אבות, במדינה שרק לפני 80 שנה עדיין היתה בגדר חלום ומושא כיסופים של דורות.

אבותינו הפכו את החלום הזה למציאות, ונצליה לרובק בו ולקיים אותו – אם לא נאפשר לשנאת החינם שכה הצטיינו בה ערב המלחמה לאכול בנו כל חלקה טובה, ואם נבין שאנו חולקים כאן בינינו ברית גורל וברית ייעוה. בחלום הזה, שעליו אנו משלמים בדמים כה רבים, נוכל לרובק רק אם לא נניח לשטן, כלשונו של אלטרמן, להקהות את מוחנו ולשכוח שאיתנו הצדק. מדינת ישראל תמשיך להתקיים אם נדע לקום גם אחרי מכות קשות, להתנער מעפר, ובלשונו של רבי שלמה אלקבץ – ללבוש מחדש את בגדי תפארתנו. אין לנו שום ברירה אחרת.

3. עבר מתמשך ונוכח

אחת הדרכים לעשות זאת היא "נוסחת התודעה הנוכחת" של האלוף (מיל') גרשון הכהן. הוא פרס אותה לפני כעשור בספרו "מה לאומי בביטחון הלאומי". שבתאי אליו עכשיו, והוא רלוונטי היום אף יותר משהיה אז.

הכהן מציע שם להגדיר מחדש את הביטחון הלאומי כעניין שחורג בהרבה מהקיום בממדיו הפיזיים. הוא מבריל בין השאלה הטכנית "כיצד מגינים על הקיום?" שמאז 7 באוקטובר איננו חדלים לעסוק בה, לבין שאלה שרבים מאיתנו עייפו מלעסוק בה: "לשם מה אנו מתקיימים, נאבקים ונלחמים?" לפני שנים רבות, מפקד חיל האוויר לשעבר האלוף בני פלד חולל סערה גדולה, כשהסתייג בהריפות משאיפת הציונות (כפי שהגדיר אותה הקונגרס הציוני הראשון) "לרכוש מקלט בטוח לעם היהודי בארץ ישראל". פלד סבר כי מדובר בלא יותר מאשר "הגדרת תחום מושב יהודי בגבולות מוכרים וביטוחים בידי גותני חסות וכסף".

משנתו של דוד בן-גוריון, שהרחיבה פי כמה את הגדרת הקונגרס הראשון, קוסמת להכהן פי כמה. "הביטחון", הבהיר בן-גוריון, "הוא רק תנאי לקיומנו ולעצמאותנו. למדינת ישראל ייעוד מיוחד. כל מדינה חייבת לדאוג לשלומם, לרווחתם ולהתקדמותם של תושביה. מדינתנו מצווה גם על כך, אבל אין זה העיקר. מגמתה העליונה היא גאולת ישראל, קיבוץ גלויות... ביטחון וכלכלה הם רק אמצעים, ולא מטרה... המטרה היא גאולת עם ישראל בארץ אבותיו, בארץ מולדת". דווקא כאן. רק כאן.

הכהן מציע לנו גם היום לשלב ככל שניתן את העבר הלאומי בכינון הביטחון הלאומי הישראלי, אך הוא מודע לחולשת הנוסחה הזאת: "העבר, כתודעה היסטורית וכרצף מידע כרונולוגי, יכול אולי לעניין מחקר אקדמי, אך בדרך כלל אין ביכולתו להניע בני אדם למעשים גדולים, או להעניק משמעות למאבקם, לסבלם ולמסירות נפשם".

הנוסחה המשודרגת שהכהן ממליץ עליה, אם כן, היא זו ששוזרת את העבר בהווה, הן כתודעה נוכחת והן כמצפן לעתיד. מעט בדומה לסיפור אהבה אנושי, שיש בו ממדים רבי-עוצמה, שמתקיימים מעבר לחישובי תועלת, שרידות וקיימות פיזית.

הדרישה הזאת של הכהן מאיתנו, לשזור את העבר בהווה כתודעה נוכחת, אינה פשוטה. אחת הבעיות היא שהחברה הישראלית בחלקה מסויגת מעברה, ויחסה אליו שנוי במחלוקת. יש שמחויבים לו, ויש שמתייחסים אליו כאל ספר היסטוריה ותו לא. יש שמתעלמים ממנו, ויש "עכשוויסטים" שמתרכזים בהווה בלבד ומעדיפים להתנתק מעברם.

אם יורשה לי לנסות לסייע לאילן גבוה ככהן – נראה שהנוסחה לקיום התודעה הנוכחת היא ברוח הציוני מהגדת הפסח: "חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים". באותו האופן ממש חייב אדם לראות את עצמו כאילו היה שם בימי השמדת העם היהודי בשואה, וכאילו היה שם בתש"ח, על ערש הולדתה של המדינה, במלחמת השחרור שלנו. באותו האופן יהיה אדם חייב

כמו הציוני בהגדה של פסח "חייב אדם לראות עצמו כאילו הוא יצא ממצרים", כך ממש חייב אדם לראות את עצמו כאילו היה שם בימי השואה ובתש"ח, ובאותו האופן יהיה על האדם לראות עצמו כאילו הוא היה שם - בבארי וברעים, בכפר עזה, בשדרות ובניר עוז

26.3x32.55	2/2	עמוד 17	השבוע - ישראל היום!	10/05/2024	90186795-5
בנימין זאב הרצל - בהקשר לצינון - 80790					

צילום: דובר צה"ל

"התנערי מעפר קומי, לבשי בגדי תפארתך עמי". טנק בגבול רצועת עזה

אם חלילה נהיה שם שוב וגשכח כיצד היינו כפסע מהתהום – שוב נעורר עלינו איומים קיומיים, כמו אלה שבאו עלינו לפני שבעה חודשים. גם זה חלק מהזיכרון השנה.

5. ברית הפכים

"העולם מלא זכירה ושכחה / כמו ים ויבשה, לפעמים הזיכרון / הוא היבשה המוצקת והקיימת / ולפעמים הזיכרון הוא הים שמכסה הכל / כמו במבול, והשכחה היא יבשה מצילה כמו אדרט" (יהודה עמיחי)

לא רק הזיכרון מאפשר את השכחה ולהפך, גם התפר שבין זיכרון לעצמאות יוצר ברית הפכים דומה, בלתי אפשרית לכאורה, בין תוגה ועצב לבין ששון ושמחה; ברית הפכים שמביאה אותנו אל אותו רגע מעבר מיוחד: רגע לידת המדינה. מעט בדומה ללידה אמיתית, שגם בה מתחלפים בתוך דקות צירים וכאבים באושר עילאי של הולדת חיים חדשים.

השנה אנו בתוך צירים ולידה מתמשכת, ו"מגש הכסף" של אלתרמן אינו רק מילים מופלאות לזכר מי שהיו, אלא מציאות מתמשכת "עוטה חג ואימה", קום המדינה השני, מלחמת העצמאות השנייה. מלחמה רביזריתית, עם הפור גות ועם עורף שחשוף לפגיעות קשות, ומאבק קיומי על "להיות עם חופשי בארצנו". תשפ"ד היא תש"ח החדשה.

בתש"ח הראשונה היו מספרים: מעשה באב ובנו שהיו מהלכין בדרך. נתייגע הבן ואמר לאביו, "אבא – היכן המדינה?" אמר לו, "בני – סימן זה יהא בידך: אם ראית בית קברות לפניך, הרי המדינה קרובה לך". המדרש העתיק הזה נכתב אמנם לפני יותר מאלף שנה, אבל רוחו, שכה הולמת את היחס בין יום הזיכרון ליום העצמאות, אומצה בדעיכה בידי כל מי שהמעבר החדש בין שני ימי הקוממיות הללו היה קשה ובלתי מובן עבורו. לימים שוררו בארץ את "אין כובשים את ראש הסלע אם אין קבר במורד", מילותיו של שלמה סקולסקי על ראש פינה, שיר שהיה למעין גרסה מודרנית של אותו מדרש קרום.

מדי שנה הזיכרון הוא הנשמה של יום העצמאות, התורן שעליו מונף בעצי מאות רגל ישראל. ולמרות זאת, הזיכרון השנה, כדברי עמיחי, יכסה הכל כמו ים, וגם השכחה, שהיא עדיין בלתי אפשרית, לא תגאל אותנו ממנו. אפילו לא בליל התקדש חג, חג הולדתה המחודשת, השנייה, של מדינת היהודים. ●

לראות את עצמו גם בעוד שנים כאילו הוא היה שם – בבארץ, ברעים, בכפר עזה, באופקים ובשרדות, בניר עוז, בנתיב העשרה, בזיקים, בכיסופים ובחולית. הזיכרונות הקדומים והחדשים שלנו לא יוכלו אף פעם להיות "היסטוריה", שאירעה בזמן כלשהו לציבור כלשהו בבחינת מידע וידע בלבד, אלא זיכרון מעצב. בדקדוק האנגלי מכנים זאת past progressive, ובעברית "עבר מתמי שך" או "עבר נוכח", כזה שהופך בפועל את הזיכרונות לחלק מההווה ומעניק לנו תודעה והוות.

4. "לעולם לא עוד" אחר

הביטוי "לעולם לא עוד" מתאר את הלוקח שלמד העם היהודי מהשואה, ואף הפך לסוג של שבועה. אלא שעתה ראוי שיופקע משימוש הרווח, ושייעשה בו שימוש נוסף: חמאס תקף אותנו ב-7 באוקטובר רק אחרי שהגיע למסקנה שריב האחים שבתוכנו החליש את ישראל, במידה כזאת שבשלה השעה לנסות להפתיע אותה ולטבוח באזרחיה. העדויות על הקשר הסיבתי הזה רבות מספור. הן הובאו גם על ידי, בעמודים אלה, לפני הטבח ולאחריו.

בשנה שקדמה לטבח היינו שקופים לחלוטין לאויבנו ועיוורים כמששון מול עצמנו. עד כדי כך עיוורים – שסירבנו להפנים, על אף אזהרות לא מעטות, שיש קשר ישיר בין ההתנהלות המופקרת וחסרת האחריות שלנו, כחברה קרועה ומפולגת, לבין האופן שבו האויבים הכי מרים שלנו קוראים ומבינים אותנו. "לעולם לא עוד" צריך להפוך עתה לחלק מהשבועה היהודית ומהזיכרון המשותף שלנו בימי הזיכרון והעצמאות, אבל לא רק במשמעות הרווחת שלו. ודאי שלעולם לא עוד שואה, אבל מכאן ולהבא גם לעולם לא עוד פילוג ושי נאה עיוורת ופיצול והתפוררות ופירוק הסולידריות ויד איש באחיו. לעולם לא עוד תמונות של מי שמוכן לגזור את התינוק, כמו במשפט שלמה. לעולם לא עוד חרמות ומחלוקות מוכות סנוורים שקורעים בנו קרע גדול, שדרכו האויב חודר לתוכנו ומכה בנו. לעולם לא עוד ימי פילוג בנוסח ירבעם מלך ישראל ורבעם מלך יהודה, שהביאו לחורבנה של ממלכת ישראל. לעולם לא עוד "שריפת אסמים".

שום דבר ממה שהתחולל אצלנו בשנה שקדמה למלחמה לא הצדיק פיי-לוג כזה, אבל אנחנו היינו בדרך לשם. כן, גם "לעולם לא עוד" כזה, כי

לעולם לא עוד פילוג ושנאה עיוורת ופיצול והתפוררות ופירוק הסולידריות ויד איש באחיו. כן, גם "לעולם לא עוד" כזה, כי אם חלילה נהיה שם שוב – שוב נעורר עלינו איומים קיומיים, כמו אלה שבאו עלינו לפני שבעה חודשים. גם זה חלק מהזיכרון השנה